

SAARA KOIKKALAINEN

YTT, dosentti, yliopistotutkija

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Elämänlaadun maantiedettä

Tomas Hanell & Markku Mattila: *Koetun elämänlaadun alueelliset erot ja Suomen sisäinen muuttoliike. Siirtolaisuusinstituutin alueellisen elämänlaatu- ja muuttokyselyn keskeiset havainnot. 2024.*
Turku: Siirtolaisuusinstituutti. 58 s.

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.152349>

Missä asuvat maailman onnellisimman maan elämäänsä tyytyväisimmät asukkaat? Tähän kysymykseen Tomas Hanellin ja Markku Mattilan teos *Koetun elämänlaadun alueelliset erot ja Suomen sisäinen muuttoliike* pyrkii osaltaan vastaamaan. Raporttimuotoinen teos tarjoaa vuonna 2023 toteutettuun kyselyaineistoon (n = 3 223) pohjaavaa tietoa elämänlaadun ja muuttoliikkeen välisestä suhteesta nyky-Suomessa. Siirtolaisuusinstituutin yhteistyössä Taloustutkimuksen kanssa toteuttama alueellinen elämänlaatu- ja muuttokysely oli varsin kattava: se sisältää vastauksia 241 kunnasta ja kaikista manner-Suomen maakunnista. 1046 kyselyyn vastannutta henkilöä oli muuttanut viimeisten kahden vuoden aikana maakuntarajan yli.

Teoksen johdannossa esitellään tyypillisimpiä elämänlaadun mittareita. Tämä lyhytkin katsaus osoittaa ainakin sen, että tapoja ymmärtää elämänlaatu on useita ja valittu näkökulma vaikuttaa siihen, mitä tutkimuksessa mitataan ja minkälaisia tuloksia tutkimuksesta voidaan saada. Käsillä olevaan teokseen valitut elämänlaadun mittarit ovat *yleinen elämäntyytyväisyys*, *onnellisuus* ja *kokemus elämän merkityksellisyydestä*. Yleinen elämäntyytyväisyys on tunnepitoista iloon tai euforiaan

pohjaavaa onnellisuutta pitkäkestoisempi, kognitiivinen arvio oman elämän kokonaistilanteesta. Kokemus elämän merkityksellisyydestä täydentää tätä muuttujaparia. Se voi eri ihmisillä perustua eri asioihin, kuten työhön tai läheisiin ihmissuhteisiin.

Varsinaista tutkimusaineistoa analysoidaan teoksen kahdessa luvussa, joista ensimmäisessä tarkastellaan alueellisia eroja elämänlaadussa ja toisessa sitä, kuinka maan sisäinen muutto vaikuttaa elämänlaatuun. Koettuun elämänlaatuun vaikuttavista muuttujista raporttiin on otettu mukaan sukupuoli, ikä, koulutus, terveys, tulotaso, pääasiallinen toiminta eli työmarkkina-asema sekä kieli- ja ulkomaalaistaustaisuus. Lukijalle selviääkin, että kaikilla näillä tekijöillä on merkitystä elämänlaadun kannalta. Kyseeseen vastaajat arvioivat elämänlaatuaan asteikolla 0–10, jossa 0 on erittäin tyytymätön ja 10 erittäin tyytyväinen. Tällä mittarilla naiset ovat hieman miehiä onnellisempia (7,7 vs. 7,2). Yleinen tyytyväisyys elämään on puolestaan alimmillaan 43-vuotiailla (7,55) ja korkeimmillaan ikähaitarin yläpäässä, kahdeksan- ja yhdeksänkymmenen elinvuoden välillä (7,8).

Koettu elämänlaatu korkeampaa maaseutualueilla

Yksi teoksen keskeisimmistä havainnoista on, että suuret kasvukeskukset eivät aina tarjoa korkeinta koettua elämänlaatua, vaikka ne ovat taloudellisesti vauraita ja etenevän kaupungistumisen on nähty olevan liki pysäyttämätön megatrendi. Sen sijaan maaseutuvaltaisilla alueilla, pienemmällä paikkakunnilla ja erityisesti harvaan asutulla maaseudulla koettu elämänlaatu on korkeampaa. Esimerkiksi elämäntyytyväisyys on harvaan asutulla maaseudulla keskimäärin 7,7 ja kaupunkien läheisellä maaseudulla 7,6, mutta kaupungeissa vain 7,3. Raportin kirjoittajat toteavatkin: "Ihmisten kokemukset oman elämänsä tilasta poikkeavat näin ollen suuresti siitä kasvun ja vaurauden yleiskuvasta, joka mediassa ja yleisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa usein nousee esiin" (s. 52).

Väestö keskittyy ja kaupungistuminen jatkuu, vaikka koettu elämänlaatu maaseudulla on tutkimusten mukaan korkeampaa. Tätä kaupunki- ja maaseutualueiden välistä paradoksia on teoksen mukaan yritetty selittää 1970-luvulta asti kolmenlaisilla tekijöillä. Ensimmäinen näistä liittyy elämänlaadun ja asukastiheyden suhteeseen, joka muuttuu jossakin vaiheessa positiivisesta negatiiviseksi, kun väestöä on niin paljon, ettei esimerkiksi parempi palvelutarjonta enää kompensoi suurkaupunkielämän negatiivisia puolia.

Toinen selitysryhmä keskittyy siihen, kuinka elämänlaadun maantiede ei välttämättä vastaa kasvun maantiedettä. Ihmiset siis joutuvat muuttamaan "pakon edessä" kasvukeskuksiin, koska työpaikat sijaitsevat siellä. Kolmannessa selitysryhmässä on pyritty tunnistamaan ne suurkaupunkien ominaisuudet, jotka todella edistävät hyvinvointia. Alueelliseen hyvinvointiin vaikuttavat tässä näkökannassa paikan lisäksi myös sen asukkaiden ominaisuudet, ja tämä suhde on länsimaisissa suurkaupungeissa yleensä heikompi kuin maaseudulla.

Koetun elämänlaadun osa-alueet, kuten tyytyväisyys asuinympäristöön, korostuvat eri tavalla alueesta riippuen ja vaihtelevat esimerkiksi koulutustason ja työmarkkina-aseman mukaan. Kaikkein tyytyväisimpiä elämänsä ovat yliopisto- tai korkeakouluasteen koulutuksen omaavat vastaajat, jotka asuvat harvaan asutulla ydinmaaseudulla tai kaupunkialueiden läheisellä maaseudulla (7,9–8,1).

Tyytyväisyyteen vaikuttaa myös tulotaso, asuinmaakunta ja se, asutaanko omistus- vai vuokra-asunnossa. Onnellisimmat vastaajat löytyvät Satakunnasta (7,8), Lapista (7,6) ja Etelä-Karjalasta, vähemmän onnelliset taas Keski-Suomesta (7,1), Kymenlaaksosta (7,1) ja Keski-Pohjanmaalta (7,0). Kaupunkilaisilla on hieman enemmän sosiaalista kanssakäymistä kuin maaseutumaisilla alueilla asuvilla, eli paremmaksi koettu elämänlaatu maaseudulla ei pohjaa suurempaan yhteisöllisyyden kokemukseen.

Muuttajat ovat elämänlaatuunsa tyytyväisiä

Muutto maakuntarajan yli parantaa koettua elämänlaatua, etenkin silloin, kun syynä on halu elää rauhallisemmassa ympäristössä tai itselle sopivammalla asuinalueella. Erityisesti ne muuttajat, jotka siirtyivät pienemmille paikkakunnille tai maaseudulle, kokevat muuton parantavan elämänlaatuaan. Toisaalta muutto kaupunkiin parantaa elämänlaatua niillä, jotka arvostavat urbaania elämää ja kaupungin tarjoamaa palveluvalikoimaa. Muuttoliiketutkijoiden parissa tosin tiedetään, että tyytyväisyyttä selittää osin jälkikäteen tehty rationalisointi. Koska muuton syynä on usein toive jostakin paremmasta, on tyypillistä, ettei muuttopäätöstä haluta jälkeenpäin kyseenalaistaa. Paikallaan pysyneiden vastauksissa elämäntyytyväisyys, onnellisuus ja elämän merkityksellisyys eivät olleet parin viime vuoden aikana parantuneet eivätkä heikentyneet, kun taas muuttaneilla elämänlaatu oli parantunut kaikilla näillä osa-alueilla.

Etätyö on yksi teoksessa esiin nostettu tekijä, joka vaikuttaa positiivisesti koettuun elämänlaatuun. Etätyö on yhteydessä työtyytyväisyyteen, joka on tärkeä elämänlaadun osatekijä työikäisellä väestöllä. Selvästi tyytyväisimpiä omaan työhönsä ovat ne, jotka tekevät etätyötä viikoittain tai kuu-kausittain, kun taas tyytymättömmimpiä ovat ne, jotka tekevät sitä harvoin tai ei koskaan. Etätyöstä ei kuitenkaan teoksen mukaan vielä ole Suomen maa- ja syrjäseutujen väestönkadon pelastajaksi, sillä etätyön tekeminen on yleisintä kaupunkivaltaisilla alueilla. Yhtenä keskeisenä syynä on alueiden erilainen elinkeinorakenne: kaupunkialueilla esimerkiksi tietointensiiviset työt, joita voi suorittaa myös etänä, ovat keskiössä, kun taas maaseutuvaltaisimmilla alueilla paikkasidonnainen työ on yleisempää.

Pintaraapaisu laajaan tutkimusaineistoon

Hanellin ja Mattilan teos on mielenkiintoinen katsaus ainutlaatuisen tutkimusaineistoon, mutta kuten tekijät itsekin myöntävät, kyseessä on vasta "kevyt pintaraapaisu tähän erittäin laajaan aihealueeseen" (s. 53). Raportin tarkoitus on tekijöiden mukaan moninaistaa perinteistä kuvaa alueellisesta kehityksestä ja maan sisäisistä muuttoliikkeistä. Tässä tehtävässä teos onnistuu, mutta akateeminen lukija olisi arvostanut tarkempia viittauksia elämänlaadusta käytävään tieteelliseen keskusteluun. Lähdeviitteet on raportissa luettavuuden nimissä jätetty minimiin, vaikka ne olisi voitu toteuttaa lukijaystävällisesti ala- tai loppuviitteillä.

Siirtolaisuusinstituutissa aineistoa käytetään kuitenkin varmasti jatkossa elämänlaadun maantieteellisten ulottuvuuksien tutkimukseen. Kiinnostavaa olisi myös kaupunkialueiden tarkempi vertailu, jossa pääkaupunkiseutua, Suomen ainoaa todellista suurkaupunkialuetta, verrattaisiin pienempiin kaupunkeihin ja niiden maaseutumaisiin työssäkäyntialueisiin.

Haasteena tämänkaltaisessa aineistossa on, että esimerkiksi koettuun onnellisuuteen vaikuttavia tekijöitä on niin paljon, että on vaikea sanoa tarkalleen, mikä selittää esimerkiksi eri maakuntien välisiä eroja. Kysyä voi myös, onko sillä käytännössä suurta merkitystä, että elämäntyytyväisyys on yhdellä alueella 7,8 ja toisella 7,0, kun maakuntien väliset erot eivät 0–10 asteikolla mitattuna ole kuitenkaan tuota suurempia. Maailman onnellisimmassa maassa omaan elämään ollaan kyselyn perusteella aika tyytyväisiä hyvin monenlaisilla paikkakunnilla ja asuinympäristöissä.